

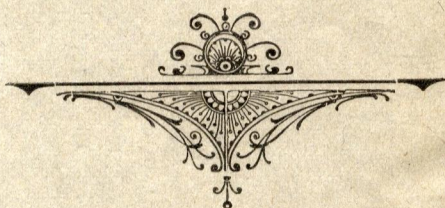
Ів. Франко.

ІНТЕРМЕДІЯ

ЄВРЕЯ З РУСИНОМ.

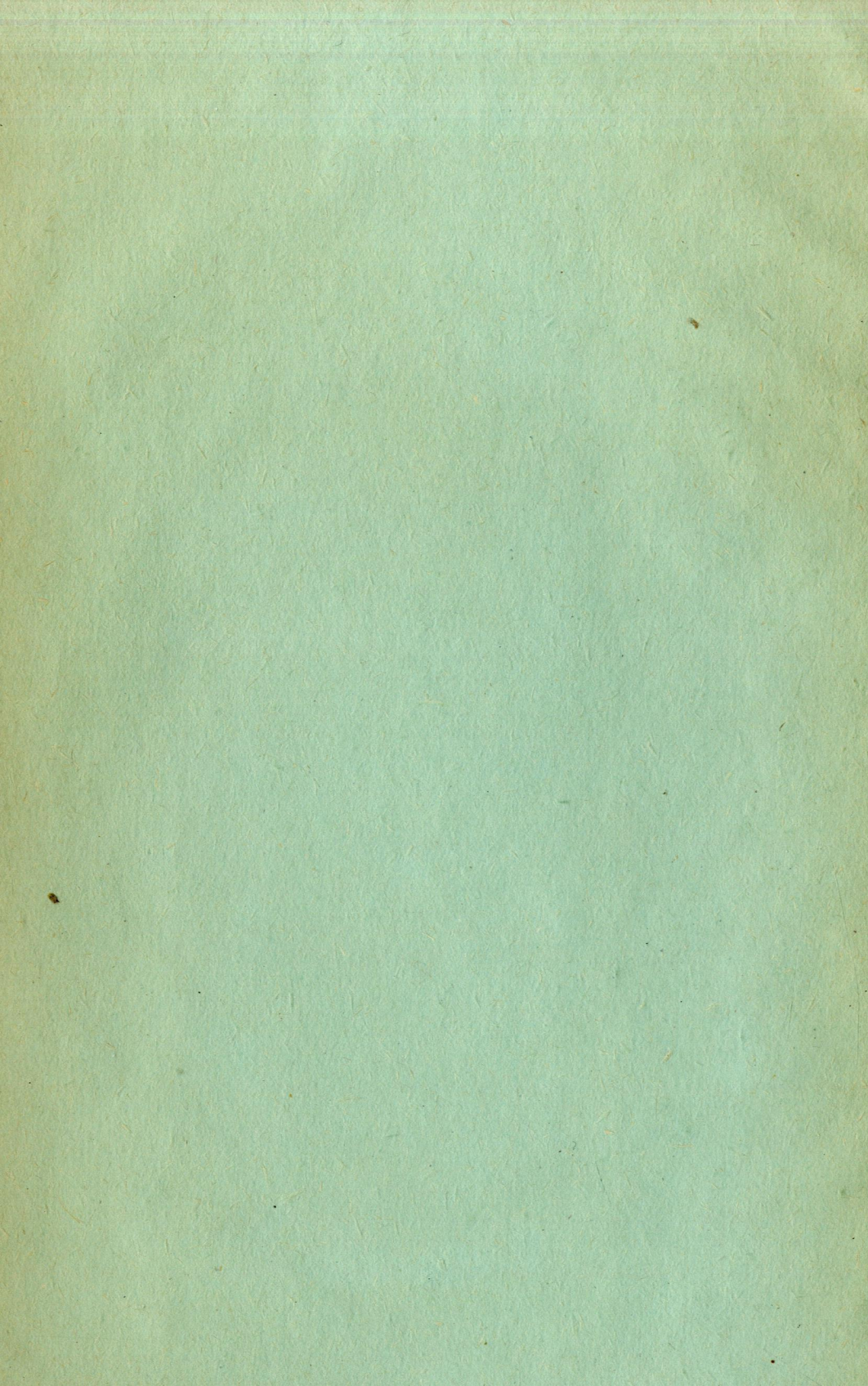
(З ХVІІІ т. Збірника Харківського Історико-Філологічного Товариства, виданого в пошану проф. М. СУМЦОВА).

ХАРЬКІВ.

Друкарня „Печатне Діло“, Клочковеська вулиця, № 5.

1908.

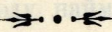

96

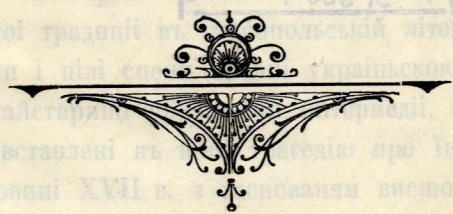
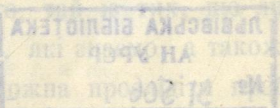
Ів. Франко.

ІНТЕРМЕДІЯ

ЕВРЕЯ З РУСИНОМ.

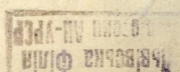
(З ХVІІІ т. Збірника Харківського Історико-Філологічного Товариства, виданого в пошану проф. М. СУМЦОВА).

ХАРЬКІВ.

Друкарня „Печатне Діло“, Клочковська вулиця, № 5.

1908.

50k

+792.1(с47.71)(09) ф.ф. .si

ІНТЕРМЕДІА

ЕВРЕЇ З РАСНОМ.

Львівська Філія
Товариства, виданого в Львові, проф. М. САНДОВА.
(8 ХІІІ т. Збірника Хвартівського бібліотечного товариства в Львові)

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ 31 506

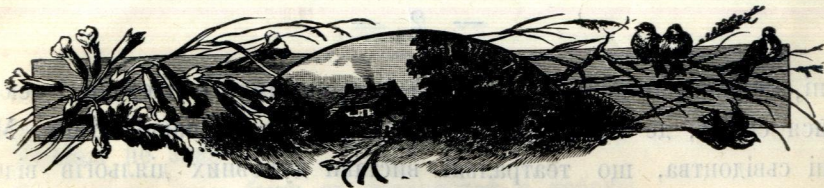

ХВАРТИВ

Друкарня „Львівська Діалог“, Кюльковська вулиця, Львів

1908

806/1908
I
I.732

Інтермедія Еврея з Русином.

Інтермедіями в давнім середньовіковім театрі називалися коротенькі сценки, якими переплітано поважну релігійну драму, щоб глядачам дати можливість відотхнути свободнійше, розвеселитися. Темою таких інтермедій служили звичайно або духовні притчі, або ще частійше світські анекдоти, комічні сцени, мандровані оповідання та сатиричні концепти. Автори інтермедій не гордували нічим, не садилися на стиль і але найрадішійше видкапували з уст люду наймачнійші дотепи: найплястичнійші жести, щоб липше забавити і розсьмишити своїх слухачів.

І у нас на Україні з занесенням на наш ґрунт духовної драми власне інтермедія зробилася незвичайно популярною. Український гумор мав добру славу в Польщі вже в XVI в. і овіяні ним типи козаків і бурлаків, Евреїв, Литвинів, Циганів, мужиків бували предметом потіхи в польських літературних творах. Що правда, польських інтермедій із XVI в. лишилося нам не багато, тай із тих, що лишилися, не всі ще опубліковані, то все таки по тим, які знаємо, а також по далеко багатшій літературі фацецій та жартів можна прослідіти проблески українського гумору і української традиції въ старопольській літературі. Часто в них трапляються уступи і цілі сцени писані українською мовою, а 1618 р. появилися відомі найстаріші українські інтермедії, написані Яковом Гаватом, поляком і вставлені въ його трагедію про Івана Хрестителя.

В другій половині XVII в. з заснованям вищої школи в Кїві та школа робиться також центром літературної творчости, в якій визначну ролю грає тзв. шкільна, релігійна драма і невідлучні від неї інтермедії. На жаль у XVIII в. тільки внемково друковано ті драми, а інтермедій не друковано зовсім, зважаючи їх чимось занадто вже низьким і вульгарним. Більше число дохованих до нас інтермедій (Митрофана Довгалевського, Варлаама Лащевського, Георгія Кониського) походить із XVIII в. Та не треба думати, що Кїїв з його Академією був одиноким місцем на

Україні, де плекано шкільну драму з інтермедіями. Її плекали і нею любувалися скрізь, де тільки були у нас школи трохи нашого типу. Маємо виразні свідощтва, що театральні вистави духовних діяльогів відбувалися у Львові коло р. 1630 під проводом учителя при ставропігійській школі Волковича, якій і надрукував тодіж два такі діяльоги, при одному зазначивши навіть імена тих учеників, що виступали в ролях. Маємо досить немалий ряд школярських «орацій», з якими школярі ходили по домах в часі свят (Різдва і Великодня), випрошуючи милостині; ті орації часто переходять у діяльог, творять більші вірши, серед яких, мов між актами драми, «виходить інтермедія», очевидно, як добре знайома школярська гра. Ще й доси наш народ, назива всяку сьмішну, галасливу житеву сцену «термедією», найкращий доказ, що ті гри не були виключиним привілеєм маст, але разом з школярами в їх святочних та вакаційних мандривках розходилися по містечках і селах, скрізь збуджуючи сьміх і зацікавленя.

До таких інтермедій, що заховалися нам при духовних драмах, належить і отся інтермедія «Єврея з Русином», знайдена мною в одній рукописі Народного Дому у Львові і доси невідома, через те й подаю її тут у повнім тексті.

Интермедіємъ жид из русиномъ.

Жидъ напередъ выйдегъ, а будетъ мѣти въ рукахъ тхорика.

Русинъ.

Стій, жиде, не втѣкай! Далеко с то бѣвавъ?

Жидъ.

Тѣт на селѣ, пане сѣсѣде, десцомъ собѣ торговаль.

Русинъ.

Щожесь собѣ торговаль такого?

Жидъ.

Є) воскобоинъ та тхориковъ немного.

Русинъ.

То жжъ тобѣ бѣдѣ товаришъ в дорогѣ.

Жидъ.

И гараздъ, пане сѣсѣде! Паче, хвала Бѣгъ.

Р у с и н ь.

Тилкож не знаю,
Ци годитсь нам быти въ товариствѣ с тобою?

Ж и д ь.

Акъ? Цомъ, добер год на тебе, дла цого?
А щозь то ти не можне, гою, такого?

Р у с и н ь.

Бо ти жид, а л Русин, Пѣга въ тройци визнаю,
А ти нехрест, в кого вѣрите, згола л не знаю.

Ж и д ь.

Сказаль бимь л, гою, тобѣ,
Та пилнаа дорога моей особѣ.

Р у с и н ь.

Нъ, єдно розмовляймо, бѣдемъ њ час собѣ.

Ж и д ь.

Мы, добер год на тебе, вѣрсем њ Пѣга живаго
И справемьсь ведлѣтъ приказанъ єго.
Который то нас такъ в опеце мѣль,
Зе предъ сорокъ лѣтъ нас на пѣси манною кормиль.

Р у с и н ь.

То за тоєж то ви, жиди, Пѣга на Крѣстѣ распяли,
Такю сте ємъ почестъ за ласкѣ єго ѡдали?

Ж и д ь.

Єцо ти, лихий год на тебе, говориш, гою?
Не державъ бы єс лзыка в покою?
Хто Пѣга маєт распинати?
Пѣгъ єст в ѡбѣ безплотний и рѣками непонятний!
Прадѣди насъ Хѣ распинали, томъ ѡзналь,
За такий простѣпокъ, зе сѣ сином бозимъ називаль.

Р у с и н ь.

Акъ же ти не вѣришь, же бы то син ѡжний был, жиде?

Ж и д ь.

Не знаю того, але знаю, же мессия прийде.

Р у с и н ь.

Але то аж мессия назначоний приходилъ,
Котрий людъ свой з неволь вѣчной висвободилъ.
Акъ вас тогди, жиди, страхъ не зналъ?

Ж и д ь.

Акъ? цомъ? для чего?
Сцо то ти мовис такого?

Р у с и н ь.

Бо сѧ тогди предивне знаки ставали,
Свѣтъ сѧ мѣнилъ, земля трѣсла сѧ,
Камѣня сѧ розпадало,
Все створенѧ бжое на жал бозкий было сѧ змѣнило.

Ж и д ь.

Добер год на тебе, русине, а того не знаю,
Але акъ ти свою вѣрѣ, такъ а свою вихвалюю.

Р у с и н ь.

Щож ѣ вас за вѣра, где ваш пост, где свѣта?

Ж и д ь.

На сцо ти сѧ випитѣс, для якого ката?
Коли бѣ а тобѣ поцалъ свои свѣта вилѣцати,
Моглобъ в твоєи бороди и волоска не стати.
Тилко ведлѣг єдного звицаю....

Р у с и н ь.

Та дей, дей, на тобѣ наперед позволяю.

Ж и д ь.

А жидъ пошагай,
А ти мене, русине, не шахай
Утозь то в насих зидовъ
Свѣта идѣт рѣдомъ:
Персий Пейсех, дрѣгий Пѣрим,
Коли бѣвает Гамана гоним,

Еще Росхевдие, так тезъ и Трубки —

Коли бис не поустивъ ажъ коза бѣбки!

А ще на кождий тиждень Сабат!

Р у с и н ь.

Ци ѡже всѣ, ци єще бѣдеш, жиде, вилѣчати?

Ж и д ь.

Не могѣ, доберь год на тебе, безъ талмѣтовъ нагадати.

Пойдѣ на пас, с талмѣтовъ собѣ шглѣзѣ

И заразъ вернѣвси сѣ тобѣ розказѣ.

Р у с и н ь.

Шй стѣйже, жиде, ѿ ѣ свои тобѣ розкажѣ!

Ж и д ь.

Шбишайне, доберь год на тебе, покорне тѣ просѣ.

Р у с и н ь.

Штож то тобѣ, жиде, на память вношѣ!

(и за кождим разом жиди потрѣсет).

Рождество Хрѣство, Богомѣлѣнѣ,

Василѣ Великого и Стрѣтѣнѣ,

Сорокъ мѣчениковъ и Шлексѣнѣ,

Также Блговѣщенѣ и Вербнѣнѣ недѣлѣ,

Та Сѣса свѣтого и Свѣтаѣнѣ недѣлѣ,

Тамъ же бѣдетъ Петро и пророкъ Илѣнѣ,

То свѣтого Амбросѣнѣ и батька Николи.

Ж и д ь.

Ш вей, не хоцѣ ѣ закладати сѣ с тобою николи!

Ш вей, гою, докиз бѣдетъ свѣт тих?

Р у с и н ь.

Штож то вже, жиде, недѣлѣ всѣхъ свѣтыхъ!

(и всю бороду вирвалѣ).

Ж и д ь *по бородѣ ляментѣ зачинаетѣ.*

Ш вей, Адонаѣ, Бозе зивий,

Што шпетилѣ мене гоѣ злосливий!

Бородѣ мнѣ вирвалѣ, ажъ драпѣзний волѣкъ,

И ксьмъ дѣзе такъ зе бока патолькь.
 Нѣ до зонки, нѣ до дѣтий нѣжкъ прийти!
 Що успетиль такъ еси мене, гою ти! И ѡходить.

Рукопис, у якиї міститься отся інтермедія, належить до бібліотеки Народного Дому у Львові і описаний др. Свѣнцицимъ¹⁾ (автор опису одначе не добачив тієї інтермедії і не зазначив її істнован під числ. 164). Він писаний ріжними руками і в різнихъ часах; та часть, де написана інтермедія, належить до старіших частів і певно походить із XVII в. Писано виразним, гарним скорописом, хоч папір декуди від частого читаня затовщений обо викришився, так що з тексту бракуе поодиноких слів, які одначе легко доповнити.

Що до змісту інтермедії, то він має свою невеличку історію, досліджену вченими Келером, Тіхонравовим та Веселовским, яку тут передаю в коротенькім написі. В р. 1858 написав німецькій учений Рейнгольд Келер статью Rosenblüts Disputaz eines Freiheits mit einem Juden, яка 1859 р. була надрукована в часописі Germania, вип. IV, ст. 483—493. Навязуючи до недавно перед тим опублікованої Адальбертом Келлером старонімецьких заупустних комедій (Altdeutsche Fastnacht sspiele стар. 1115), у якій була поміщена така комедія Розенбліта, Келер слідить за історією теми по ріжних старих і нових літературах. Зміст Розенблітової диспутації ось який: У Нидерландах почалася в однім місті суперечка між Евреями і Христіянами, і нарешті за радою одного старого Еврея ухвалено устроїти диспуту двох мудреців з тим, щоб прихильники того, хто буде перепертий, вибралися з міста. Христіяне довго не могли знайти такого вченого, щоб захотів диспутовати з єврейским рабіном, та нарешті зголосив ся до них мандрований бурлака, названий тут Freiheit, у дрантивім убраню, і заявив, що готов диспутовати з Евреем. Христіяне згодилися і дали йому гарну одежу, їсти й піти, і він виступає до диспути. Він радить Евреєві завершити суперечку або в трьох питаннях, або в трьох жестах без слів. Еврей вибирає жести. Він підносить один палець у гору, бурлака підносить два— і єврей пизнає себе переконаним і поясняє своїм одновірцям, що своїм жестом хотів зазначити, що є лиш одна дорога до правди, а на се бурлака відповів йому, що їх є дві, одна до неба, друга до пекла. Натомісь бурлака поясняє христіянам, що єврей одним пальцем погрозив

¹⁾ *И. С. Севничикий*, Церковно и русско-славянскія рукописи публ. бібліотеки Народнаго Дома во Львовѣ (оттиски изъ Извѣстій отдѣлення русскаго языка и словесности Имп. Акад. Наукъ, в. IX (1904 г.) кн. III).

йому, що виштуркне йому одно око, на що він відповів йому погрозою, що він готов виштуркнути йому оба. Наступає друга диспута: Еврей простягає долоню, бурлака затулений п'ястук, і знов еврей признає себе побідженим і толкує своїм, що він своєю простертою долонею давав знак, що Богъ милосерний, на що від бурлаки одержав знак, що боже милосерде не кождому отворене. Бурлака натомись поясня своїм одновірцям, що еврей грозив йому паличником, а він загрозив еврею кулачником. При третій виступі еврей устромляє палець до рота, а бурлака новодить себе долонею по животі. І знов еврей признає себе переконаним і толкує жести так: він хотів показати, що всяка мова йде з уст, и бурлака показав йому, що вона йде з серця. Бурлака натомись толкує своїм, що еврей кпив із нього, ніби то він голодний, але він дав йому знак, що чує себе ситим. Так і скінчила ся їх диспута¹⁾.

Рейнгольд Келер зібрав значне число варіантів до свого оповідання з європейських і орієнтальних письменників, усе до теми, що розмова жестами робить забавні непорозуміння. Не зайвим буде додати, що й в устах українського народу живе й доси подібне оповідання, яке певно чув і обробив віршом Степан Руданській вь одній із своїх співомовок тз. Рабин і запорожець (Твори Степана Руданського, т. I у Львові 1895, стор. 38—92). Але всі ті оповідання не належать безпосередно до теми нашої інтермедії, бо в ній, як бачимо, розмова між Русином і Евреем йде не жестами, але обертається довкола одного релігійного, чи обрядового питання.

В тім самім 1859 р., коли вийшла статейка Келера, московській проф. Тіхонравов опублікував староруські рукописні легенди «О преніи християнъ съ жиды» (Лѣтописи русской литературы и древности, т. III, стор. 66—78). Тіхонравов показує звязок між оповіданнями про диспуту жестами, та групою оповідань, яку можна б назвати диспутою про число святих. Подавши головні факти з статі Келера він зупиняється на назві *Freihel*, що по грецьки звучить *ἐλευθερος* і на тій підставі догадується, що ся легенда мала якійсь звязок з легендою про Елеутерія, якій у церковно-славянських оповіданнях про 12 Пятниць також іменем християн диспутує з Евреїном. І ще одна схожість імен: у церковних текстах еврей називається Тарсій або Тарих, а в опублікованій Тіхонравовим статі «Слово о вѣрѣ християнской и жидовской» також називається Тараскою. Ся легенда заховалася в двох редакціях, що різняються стиліза-

¹⁾ *Reinhold Köhler*, Kleinere Schriften Zur erzählenden Dichtung des Mittelalters, herausgegeben von Johannes Bolse. Berlin 1900, стр. 479—493.

цією, але мають однаковий зміст, списані десь на великорусській території мабуть не раніше XVII в., і в них зведені оповідання про розмову жєстами з диспутою про число свѣятих.

В оповіданях, виданих Тіхонравовим, маємо таку сцену: В якомусь місті живуть обік себе вельможі єврейські і християнські і панує князь християнин. Він говорить єврейским вельможам: «Наша віра Богу мила і свята». На се єврейські вельможі сказали: «Ні, наша віра липша від вашої, наша старша». І почалася сварка. Євреї пропонують диспуту для виказання правдивої віри: нехай кожда сторона поставить свого «філософа»; котрий котрого перебре, на того віру пристануть усі. Та християне не можуть знайти такого філософа між собою. Князь сумує, та ось приходить до нього скоморох: обіцуется стати з єврейським філософом на диспуту. А євреї від себе ставлять філософа Тараска, «мужа мудра к книгамъ и велерѣчива». Зразу йде між обома відома диспута жєстами, в якій єврей Тараска признає себе побитим. Далі єврей каже до скомороха: «оставимъ то все, почтемъ въ гору коей вѣре празниковъ больше, та и лучше вѣра». И рече скоморохъ: «Добро реклъ если, жидовине філософе! На передъ въ моей вѣрѣ счести празниковъ въ году, а мнѣ дай у тебя изъ бороды по волосу рвать и класти передъ собою и передъ тобою, ино тебѣ внятно будетъ, а мнѣ памятно: сколько въ году празниковъ и сколько котораго дни свѣтыхъ, и азъ столько вирву у тебя волосъ. А ты, жидовине, станешъ въ своей вѣрѣ жидовской, сколько празниковъ въ году и ты у мене по волосу рви изъ бороды да клади передъ собою и передо мною». И рече жидовинъ: «Добро реклъ еси, філософе, буди тако и твори якож хочещи».

Скоморох першій вичисляє християнські свѣята, єврей уже не приходить до слова. Скоморох переходить лише три дни: Різдво Христово, Собор Богородиці, Стефана первомученика, дві тьми мучеників, при чім спіймавши єврея обома руками за бороду, вирвав її мало не всю. Та коли потім ідуть іще 14.000 младенців убитих Іродом, єврей не може витримати і втікає рядом з усіми євреями, а скомороха князь ставить воеводою.

Що до походження сеї другої фацеції, диспути про свѣята, Тіхонравов не може сказати нічого по над те, що початок обох редакцій сходиться близько з оповіданям про Елевтерія і 12 пятниць. Одначе ся схожість сягає не далі, як до устави диспути. Тіхонравов догадується, що оповідання про Елевтерія і 12 пятниць прийшло з Візантії досить вчасно до славян і також до Німеччини, де дало імпульс до витвореня фацеції про Freiheit і його диспути з євреєм при помочи жєстів. Одначе ані

грецького тексту Елевтерієвої легенди, ані посередніх між сею легендою і комічними диспутами в великоруських оповіданнях Тихонравов не вказав.

В маєвій книжці «Журнала министр. нар. просв.» за рік 1877 пок. А. Н. Веселовскій присвятив сим оповіданням окрему главу своєї праці «Опыты по исторіи развитія христіанской легенды» (II часть, розд. V). О скільки про Елевтерієву легенду проф. Веселовскій сказав не мало нового і цікавого, о стільки про фацецію з диспутами жестами та з диспутою про число святих не сказав нічого нового. Правда, він навів один варіант диспути за число святих, що міг би був навести його на властиву дорогу, але він не добачив тої дороги. Той варіант, поміщений у збірці Афанасьєва «Русскія народныя сказки» т. IV стор. 537, виглядає ось як: Поперечилися якось Русин (Русскій) і Німець, у кого більше святих. Щоб розсудити суперечку, Німець пропонує Русинові висмикувати один одному по волоску з голови при вичисленю кожного святого. Кинули жереб, кому починати і випав жереб на Німця. Він начислив до 30 і питає: «А що, буде й у вас так багато?» А Русин як пішов вичислювати та дійшовши до 40 мучеників вирвав у нього нараз цілий жмуток волося. А потім каже: А ось у нас 28 грудня дві тми мучеників у Нікомидії, а 29 грудня 14.000 мучеників». І почав торгати німця обома руками за волося. Тут німець не витерпив і закричав що сили: «У вас більше! у вас більше!».

А. Веселовскій бачить у тім устнім оповіданю лише травестію Елевтерієвої легенди і поривнює її з іншими подібними травестіями святих мотивів, звисними в західнім середньовіковім письменстві, а по троха й у Славян. Він вичисляє такі травестії, як похвала святого Нікто, про вечерю св. Кипріяна, про старофранцузькі фабльо St. Ognon, St. Raisin і її славянську паралелю «Мученіє преподобнаго Гроздія», що має свої прототипи в грецьких і ефіопських варіантах, як французьких St. Hageni, Ssa Cipolla і т. д. Та мені здається, що всі ті святі не мають ніякого звязку з нашою диспутою про свята. Веселовскій хилиться до думки, що в середніх віках у західній Європі була якась латинська легенда і з неї з одного боку пішли славянські легенди про Елевтерія і 12 пятниць, з другого боку прототип комедії Розенблюта про диспуду жестами. Таї така гіпотеза не доводить нас ні до чого, бо оповідання про диспуду жестами було відоме в Європі вже в XIII в. і цитується Аккурсіаном у коментарії на Пандекти, де воно не має ніякого звязку ані з Елевтерієм, ані з диспутою про число святих.

В устах українського народа ся фацеція відома в двох редакціях, що дозволяють нам зробити дальшій крок до пояснення загадки. Одна

редакція записана мною в Нагуевичах, дрогобицького пов. і надрукована в Етнографічному збірнику т. VI, виглядає як безпосередній відгук інтермедії «жид з хлопом поперечилися, у кого більше свят, у жидів чи у русинів.

— Слухай, Іване,— каже жид,— кільки у нас є свят, тільки я тобі волосків з голови вимкну.

— Добре,— каже Іван,— а я тобі так само, кільки є у нас.

Почав жид рахувати:— У нас є Судний день, то раз! Трубки, то два! Кучки, то три! Гамана, то штири! Пейсах, то п'ять! Зелені свята, то шість.

— Ну, далі!— каже хлоп.

— Що далі? У вас хіба більше?

— Ну, у нас перше Різдво, то раз. Друге Воскресене, то два.

Тай так вичислює далі по одному, по одному, і за кожним жидові волосок смик! А потім сприкрилося йому тай каже:

— А потім є трьох святих! А потім є сорок святих! А нарешті є всіх святих!

Тай за тим словом як ухопит Жида обома руками за пейси, як торгне з усеї сили, чисто вирвав.

Як бачимо, оповідання найближше з усіх доси цитованих сходиться з інтермедією, і я не сумніваюся, що воно випило з неї, було переповидкою того, що селянин бачив на сцені. Друге оповідання, записане В. Гнатуком у Пужниках буцацького пов. і поміщене в тімже Етногр. збірнику, т. VI, малює контраст між Русиною і Поляком, навіязуючи до інтересного етнографічного спостереження: чому Поляки все ходять обстрижені, а Русини залюбки і носять довге волосся. Ось що оповідав на сю тему д. Гнатукові невтомний балагур Тимко Гримашин у Пужниках: «Мав Русин одного коня, а Поляк другого. Орали посів у полі. Али як прийшло одного святаго, прийшов Поляк до Русина, кажи: «ходім орати!»— «Я ни піду, бо в мене нині свято». А він ему вимкнув волос одна з голови тай пішов до дому. А як прийшло трьох святих, прийшов Поляк до Русина, каже: «Ходи, підем орати!» А він каже: «Я ни піду, бо в мене нині трьох святих». А він ему вимкнув три волоски і пішов до дому. А як прийшло сорок святих, приходит знов Поляк до Русина, каже: «ходи, підем орати!»— «Я ни піду, бо в мене нині сорок святих!» Він ему вимкнув сорок волосів з голови і пішов до дому. А як прийшло *wszystkich i swjyntuch*, прийшов Русин до Поляка, каже: «Ходи, підем орати»; каже Поляк: «Я ни піду, бо в мене нині *wszystkich swjyntuch*». А Русин як злавав Поляка за чуприну

своїми пазурами, то му ни лишив ані волоска. На той знак теперка в Польши голови стрижуть, бо їх Русин так обскубав, а вони як си взяли звичай, тай до тепер».

Се оповідання належить до ряду таких творів, що були укладані з виразною метою — пояснити чи тоя кесь місцеве явище (слід на камені, скеля в людській подобі), або якийсь загальний чи місцевий звичай, характерну прикмету чи привичку, обряд чи вирування. Не вважаючи на те, що такі витвори фантазії, здавалось би, повинні б бути привязані до даного місця і до кожної місцевости инші, стричаемо ой тут масу спільного між ріжними, нераз зовсім далекими околицями. Інтересні легенди, утворені в одній місцевости, силою своєї ефектовности причіпляються до другої, третьої і т. д. В нашім випадку те саме бачимо з характеристикою ріжних національностей. У варіанті Афанасьєва йде конфлікт між Русином і Німцем, у нашім між Русином і Поляком. А ось у польській книжечці «Magazyn anekdotów, виданій у Варшаві 1793, маємо в томі IV, стор. 16—18 оповідання «Wygana w sprzeczse», що вказує на правдоподібне жерело всіх анальогічних оповідань.

«Два паломники, — читаємо там, — Француз і Еспанець, зійшовшиє в гостинниці, розбалакалиє про почести кожний своєї вітчини, вихваляючи один по над другого добріє прикмети свого народа. Еспанець бачучи, що в многих пунктах Еспанія не може дорівняти Франції, кинувся на релігію, вь тій певности, що бодай у тім пункті візьме гору.

— А що? — мовить до Француза, — чи таке в твоім краю богослужене і честь Богу, як у моім? У вас коли сьвященник іде з Паном Богом до хорого, то йде сам один сьвященник з хлопцем, що дзвонить. А у нас в Еспанії з якою пошаною ведуть сьвященника! Ніколи інакше, лише кількасот осіб довкола нього зо сьвічками, а инші несуть довкола нього смолоскити; кожний, хто стринеться з ним на вулиці, хоч би мав найпильніше діло, покидає його і йде супроводити сьвященника. Навить Король і гранди, коли ім се трапитьє, мають собі за честь нести бальдахин над сьвященником.

— Се правда, — відмовив Французу, — але чи знаєш, чому се так? Отже у Франції, з давна правовірній, не треба Пану Богу великої асістенції, бо він певен, що його не спіткає ніяке лихо. Але в Еспанії, де так багато Евреїв (ся суперечка велася ще перед прогнанем Евреїв із Еспанії), треба понче пану Ісусові значної асістенції, щоб його евреї знов не розпяли.

— Як то, — обурився Еспанець на Француза, — чи й що до релігії міркуєш удержати перевагу над Еспанією? Хиба не знаєш, що ми маємо далеко більше канонізованих святих, ніж у мене волося в цілій бороді.

— Перепрашаю дуже, — відповів Француз, — французьких святих далеко більше!

І завівши Еспанця до присутних сказав: Ось, мої панове, сей Еспанець говорить, що у них далеко більше канонізованих святих, ніж у нього волося в бороді, а я тверджу, що французьких святих сто раз більше, ніж у мене волося на бороді і на всій голові. За кожним Еспанським святим, якого назве, нехай мені вирве волос із бороді; за те я за кожного названого французького святого вирву йому.

— Згода! — озвав ся Еспанець

— Але, бідолахо, обідру тобі цілу кастильську бороду, — кепкує Француз.

— Но, погляди лише, щоб ти сам не стратив своєї париської фризурі, — відповідає Еспанець.

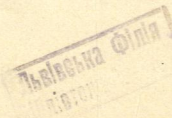
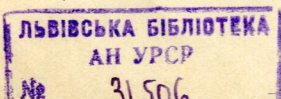
Стають оба против себе, б'ються об заклад, складають «за руки» значну суму, яку має одержати той, хто переговорить другого. Починає Француз: «Святий Діонізій», і вириває Еспанцеві волос із голови. «Святий Ігнат!» мовить Еспанець і те саме чинить Французові. Француз: «Св. Людовік». Еспанець: «Св. Тереса». Француз: «Св. Мартин». Еспанець: «Св. Ксавіє». Француз: «Св. Клотильда». Еспанець: «Св. Ізидор». Француз: «Св. Брунон». Еспанець, вирвавши Французові нараз два волоски, аж йому сльози закрутили ся в очах, мовив: «Св. Кузьма і Демян». Розсерджений Француз і болю і пакістю і стратою своїх двох волосків, а до того збоявши ся, щоб і далі за його одного святого Еспанець не приводив йому двох, ухопив обома руками Еспанця за вуса; крикнувши: «Одинацять тисяч святих дів!» вирвав йому вуси до решти. Тут був кінець суперечці, бо не тільки Еспанець не придумав більшого числа святих, або хочби й такого великого, але з болю бідолаха не міг сказати ані слова і зрікся свого заставу»¹⁾.

Автор сеї книжечки брав тут і в багатьох інших випадках свій матеріал із французьких книжок, із багатой в XVIII в. літератури забавних анекдотів, і там треба його й шукати. Факт, цитований у самім оповіданню, що се діялось іще перед вигнанням Евреїв із Еспанії, то зн. перед р. 1492.

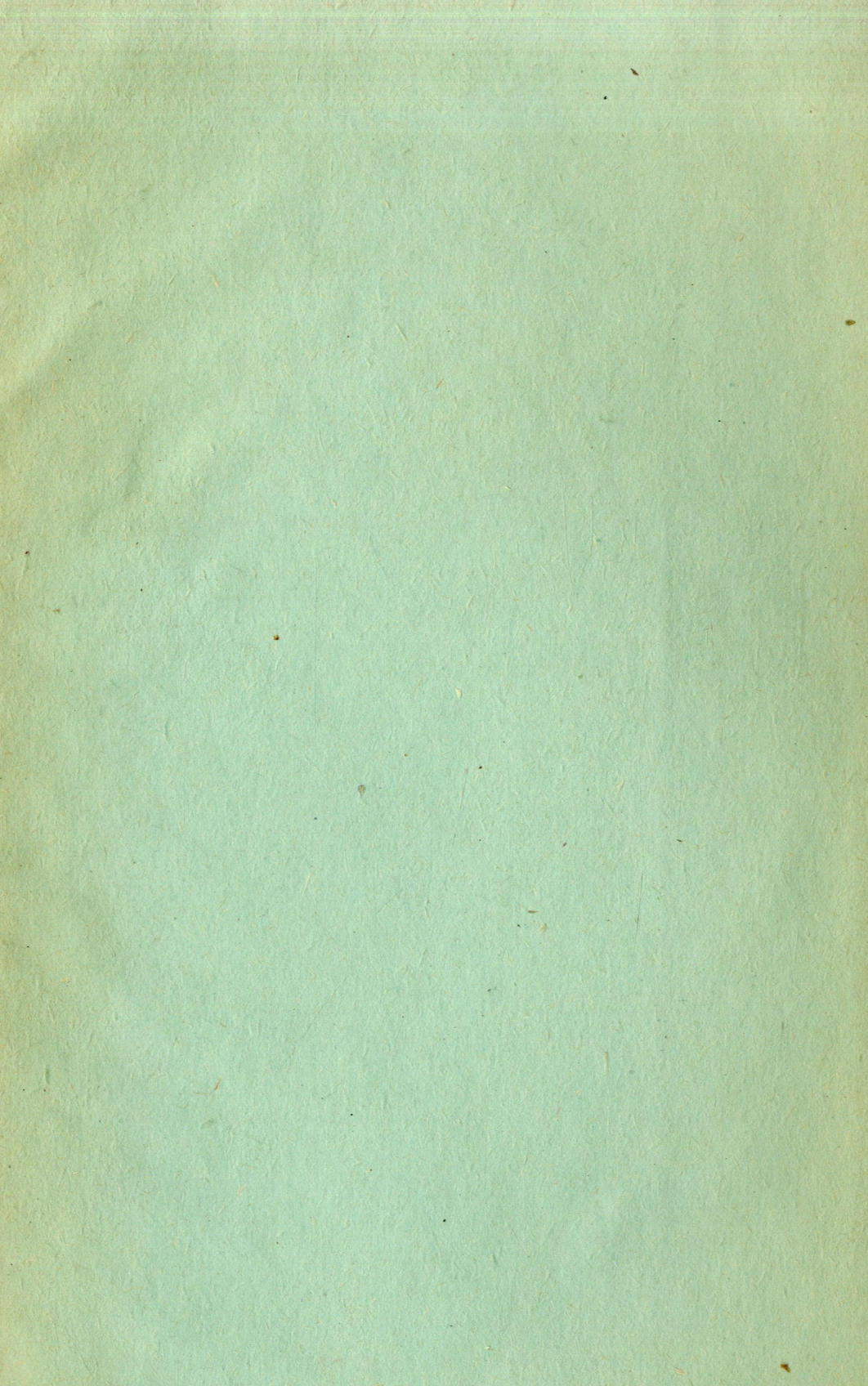
Гв. Франко.

¹⁾ Magazyn anekdotow. Warszava 1793, т. IV.

5844

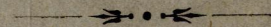
31.506

Ф I
I-732 1908

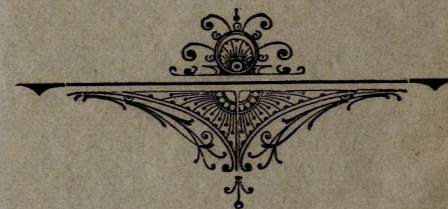
Ів. Франко.

ІНТЕРМЕДІЯ

ЄВРЕЯ З РУСИНОМ.

(з XVIII т. Збірника Харківського Історико-Філологічного Товариства, виданого в пошану проф. М. СУМЦОВА).

ХАРЬКІВ.

Друкарня „Печатне Діло“, Клочковська вулиця, № 5.

1908.